

4 Affectieve bindingen

Pagina 118 in: Nico Wilterdink & Bart van Heerikhuizen, red., *Samenlevingen. Een verkenning van het terrein van de sociologie*. Groningen, 1985. Foto: Hans van den Bogaard/Hollandse Hoogte, Amsterdam.

'Jnnigheid' en 'vastigheid':

Hoofdstuk 4 uit *Samenlevingen*

Piet Nijhoff

De AST-redactie heeft gevraagd een foto in te sturen 'die sociale verschijnselen onthult' of 'die iets alledaags op een intrigerende manier in beeld brengt'. Zo hoopt de redactie er toe bij te dragen 'dat foto's ernstiger genomen worden als bron van sociologische kennis.' Dit verzoek, in deze woorden, maakt me een beetje koppig. Want de vraagstelling getuigt van wat heet: naïef realisme - 'de opvatting van het gezonde verstand dat de dingen die men

waarneemt in de werkelijkheid voorkomen zoals men ze waarneemt.' (*Spectrum Encyclopedie*).

In de lijn van het naïef realisme wordt kennis de goed-gelijkende weergave van waargenomen verschijnselen. Een dergelijke plaatjes-theorie van de waarheid lijkt plausibel omdat zij in het dagelijks leven vanzelfsprekend en zelfs onmisbaar is. Wie haar echter na tweehonderd jaar sociologie nog een plaats geeft in zijn epistemologie, wordt naar mijn indruk door een bijkomend, polemisch motief gedreven. Men wil blijk geven van irritatie: de opzettelijke eenvoud is dan een uiting van wrevelig verzet tegen de 'onnodige ingewikkeldheid' van andere sociologen. En dat nu maakt me kopschuw, want ik voel me aangesproken.

Zeker, het is waar - de sociologie houdt zich bezig met de werkelijkheid zoals die waargenomen wordt in het leven van alledag. En ook kan het geen kwaad om die alledaagse waarneming te reproduceren, in beschrijvingen of in foto's. Maar het echte sociologische werk gaat daarna pas van start: wij zijn geroepen om van het gewone en vertrouwde de verborgen achtergronden en implicaties aan het licht brengen. En dan wordt onze analyse, noodgedwongen, ingewikkeld - en niet meer te fotograferen. Neem bijvoorbeeld deze weergave van wat Schütz te vertellen heeft:

If we humans may 'find our bearings within our natural and socio-cultural environment and come to terms with it', it is thanks to the fact that this environment has been 'preselected and pre-interpreted by a series of common-sense constructs of the reality of daily life'. Among the tacit, yet indispensable ingredients of that commonsensical wisdom which we all receive from that 'treasure-house of ready-made pre-constituted types' - pride of place belongs to the assumption of reciprocal perspectives. What we believe without thinking is that our experiences are typical - that is, that whoever looks at the object 'out there' sees 'the same' as we do, and that whoever acts, follows 'the same' motives as we know from introspection. (inge-kort uit Zygmunt Bauman, *Postmodernity and its Discontents*, Polity Press, 1997, 8, 9)

Foto's van de eigen routinematige situatie - dus niet van incidenten, niet van schokkende veranderingen, niet van het vreemde en ongewone - 'gaan over iets' voor zover ze een beroep doen op reciproke perspectieven. De meeste plaatjes in het boek *Samenlevingen* zijn daarvan een duidelijk voorbeeld - en als zodanig zijn ze ook goed gelukt. De gekozen foto, willekeurig gelicht uit een reeks soortgelijke, gaat inderdaad over 'innigheid' en 'vastigheid', zoals die in onze sociale warenkennis uiterlijk waarneembaar zijn en als motieven worden toegescheven.

Maar voor belangstellende beginnelingen zijn dit soort foto's een obstakel. Studenten met nog weinig verbeeldingskracht worden op die manier niet uitgedaagd om zich te onttrekken aan de didactiek der kant-en-klare warenkennis. En erger nog is het effect op de studenten met een reeds ontluikende sociologische imaginatie. Wie met verwachtingen naar de universiteit is gekomen, zal door deze plaatjes teleurgesteld worden. De sociologie moet wel een saaie en overbodige bezigheid zijn, met haar bevestiging van het stereotype - onder een geaffecteerde titel.

En dat terwijl de werkelijke waarde van ons werk juist precies andersom ligt. Het is immers onze taakopdracht (de meeste sociologen, ook de auteurs van *Samenlevingen*, zullen het onderschrijven:) 'to see through our experience, and to show how the apparently familiar aspects of life can be interpreted in a novel way and seen in a different light.' (Bauman, *Thinking Sociologically*, Blackwell 1990, 18).

Om bij het voorbeeld te blijven: de beginnende student ontmoet in hoofdstuk 4 allerlei analyses van 'innigheid' en 'vastigheid', die deze vertrouwde verschijnselen voor hem in een nieuw en soms verrassend perspectief plaatsen. Juist dat belang van de tekst wordt door de introducerende foto geloofchend.